

CABRÉ, Lluís (ed.) (2010): Bernat Metge. *Llibre de Fortuna i Prudència*. Barcelona: Barcino, 166 p.

MARCO, Miquel (ed.) (2010): Bernat Metge. *Llibre de Fortuna e Prudència*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres, 140 p.

Aquestes dues edicions del *Llibre de Fortuna i Prudència* (LFP) han aparegut mig segle després que Martí de Riquer n'establís críticament el text en una edició magistral, encara avui insubstituïble per documentar la vida de l'autor (*Obras de Bernat Metge*, 1959). El LFP és la segona obra de Metge en importància i la segona en veure's reeditada críticament després de Riquer —*Lo somni* ho fou el 2006. Com ja ocorregué amb *Lo somni*, encara que el LFP comptés amb una edició exemplar, la necessitat d'oferir un nou text i nous aparats de comentari era evident en vista dels treballs, tant sobre el propi LFP —principalment sobre les seves fonts— com sobre la cultura literària de les corts de Pere III, l'infant Joan i Violant de Bar, que han aparegut des de l'edició de Riquer i que han anat afegint molts detalls i profunditat a l'horitzó cultural de l'autor.

L'edició de Lluís Cabré, a més del text amb dos aparats, un de notes i un de variants textuals (p. 83-143), comprèn també un nou estudi de l'obra i la seva transmissió (p. 9-82), un breu apèndix sobre la divisió del text en els manuscrits i sobre les lectures que discrepen de l'edició de Riquer (p. 145-149), i finalment, la bibliografia i glossari de veus poc freqüents que són habituals a la col·lecció on apareix publicada l'obra (p. 151-164). El treball de Cabré, en efecte, recull les aportacions crítiques i editorials realitzades des de 1959, sense oblidar-se, però, de l'edició de Marçal Olivari de 1927, incloent-hi la de Lola Badia i Xavier Lamuela, i els estudis de John Fleming, Colbert Nepaulsingh, Badia, i els del mateix Cabré abans de curar l'edició. A més, l'editor dona a conèixer en aquest volum els resultats d'una nova recerca sobre la forma i el valor dels manuscrits que ens han transmès el LFP, sobre la cultura i perícia literària de l'autor, i sobre les circumstàncies i el sentit de l'obra. Els resultats d'aquest nou estudi concorden en l'establiment d'un text crític que incorpora trenta-sis esmenes de certa consideració respecte el text de Riquer; vint-i-sis d'elles no proposades per cap dels editors anteriors.

Pel que fa a les fonts del LFP, tant la síntesi crítica de treballs anteriors com la nova recerca que es presenta en aquest volum resulten profitoses en diversos fronts. Primer, en l'anotació del text. Les extenses cites comentades que figuren a les notes donen compte de la complexitat de l'enginyeria literària de l'autor, el qual connectava fonts diverses en un mateix fragment amb gran subtileza. Vegeu, per posar un exemple, els mecanismes intertextuals de la descripció del riu de la fortuna favorable (vv. 252-261) amb peces, alternes i coincidents, de l'*Anticlaudianus* i del *Roman de la Rose*. Altres vegades, les notes identifiquen llocs comuns (com ara els motius d'exordi de les *chansons d'aventure*, vv. 26-47), o bé, quan no són possibles identificacions precises, s'hi reconeixen algunes fites de la tradició per la qual es degué moure Metge; és el cas dels vv. 442-449, sobre l'actitud mudable de les amigues sàvies de Bernat abans i després de caure en mala fortuna, un motiu que va de Job a les *Pòntiques* i fins al *Roman de la Rose*.

En segon lloc, les fonts estudiades es vinculen a les dades conegudes de la biografia de l'autor per tal de proposar una interpretació sociohistòrica dels referents del LFP. Així, l'*Anticlaudianus* d'Alà de Lille, la *Consolatio Philosophiae* de Boeci, o l'*Elegia* d'Arrigo da Settimello són obres integrants del currículum d'*auctores* que era part de la formació notarial que rebé l'autor, fillastre del protonotari de la reina Elionor, versemblantment instruït en les lletres, com era costum en el gremi, per tradició familiar, i introduït a la cort com a notari reial i ajudant de registre amb certificació de protonotari a l'escribania de la mateixa reina Elionor (p. 9-14). Al mateix temps, Metge, quan ja era membre de la casa de l'infant Joan, escriví el LFP en noves rimades, un gènere de narrativa en vers «entre la *ventura* meravellosa i el *dit* al·legòric cortès» (p. 14), en el qual també estaven escrites *La faula* de Guillem de Torroella i la *Ventura* de Vicenç Comes, fonts del LFP. Dues altres obres cortesanes que també són referents de l'obra de Metge són el *Roman de la Rose*, el primer esment conegut del qual, a Catalunya, es dona en l'entorn de Violant de Bar; i encara potser, proposa l'editor, el *Remède de Fortune* de Guillaume de Machaut (p. 14-16). La col·lació i l'estudi de les fonts d'aquest Metge de lectures escolars i cortesanes

retrata amb precisió les seves habilitats literàries: la manera com emprà estructuralment algunes fonts i motius, en reescriu d'altres a la lletra, féu servir les glosses de la transmissió manuscrita, eliminà aspectes clàssics o modernitzà seguint el fil argumentatiu del seu model (p. 24-29, 36-41).

Aquesta edició i estudi també proposa una interpretació de l'obra que es fonamenta, d'una banda, en les circumstàncies històriques en les quals aparegué el LFP, d'una altra, en la identificació d'un personatge del text, també en una de les tradicions literàries en la qual s'inscriu l'obra i, per acabar, en la transmissió material del text. L'acció de l'obra s'esdevé l'1 de maig de 1381. En aquest mateix any es produí una crisi de la banca, estudiada recentment per Gaspar Feliu, que afectà les finances reials i resultà en la ruina d'una taula de canvi usurera, fet que s'esmenta satíricament entre els vv. 566-581 (i p. 20-23). D'una altra banda, el personatge de Bernat, angoixat i caigut en desgràcia per causes que no s'expliciten, es troba al principi de la història amb un vell captaire que l'enganya perquè entri a la barca que el portarà a l'illa de Fortuna. Cabré documenta que aquest vell s'ha d'identificar amb Diògenes el Cínic, filòsof tradicionalment caracteritzat com a partidari de la pobresa com a camí cap a la felicitat. Un cop reconeguda la figura d'aquest filòsof il·lustre, l'editor n'argumenta un ús satíric en l'obra (p. 29-36). No obstant això, la narració de Metge es vincula també a una tradició de diàleg al·legòric amb funció consolatòria, com els de Boeci i Settimello. En el cas del LFP, s'escenifiquen els dubtes d'un personatge sobre el paper de la providència en el món, però amb un final ambigu, en el qual el protagonista renega contra el vell vilanàs que l'enganyà i el féu pujar a la barca que el forçaria a parlar amb Fortuna i Prudència. Aquest sentit satíric, paral·lel al greu i admonitori propi de la consolació, queda confirmat per la presència del text en un manuscrit (*O*) que és un recull de textos burlescos de l'autor (p. 42-48).

L'edició de Cabré també presenta un nou estudi filològic que incorpora l'examen codicològic d'un dels manuscrits que han transmès l'obra, *O* (p. 51-56) —l'altre còdex, *H*, testimoni del consum cortesà de la peça, ja havia estat estudiat recentment amb detall. L'editor ofereix també un estudi estemàtic que resulta tan important per documentar l'existència de dos manuscrits anteriors als conservats com reconegudament poc útil per editar un text amb una tradició conservada tan minsa (p. 56-59). I, finalment, un estudi de la llengua i l'*usus scribendi* dels copistes examina centenars de lliçons amb gran minuciositat i resulta imprescindible per orientar decisions editorials (p. 59-71). Gràcies a tota aquesta labor filològica, es poden proposar millores al text que restauen les deturpacions causades pel procés de transmissió. Es proposen esmenes en funció del comportament dels copistes (v. 207), de la llengua de l'autor (vv. 596, 699), per qüestions de gramàtica (vv. 406, 551, 633, 1016, 1083), del procés de còpia (vv. 706, 782, 806), o de la font o la tradició a què remet el passatge (vv. 324, 444, 597, 607, 1037). A vegades també es discuteixen en nota lliçons alternatives conjecturals (vv. 236, 568, 658, 806, 978, 1076).

Pel que fa a l'edició de Miquel Marco, el volum sembla encarat, principalment, a la divulgació del LFP entre una públic lector no especialista. La introducció (p. 15-54), alleugerida de notes i referències bibliogràfiques, realitza una síntesi de la vida i les obres de l'autor (p. 15-24), repassa l'argument de l'obra, el proemi, i resumeix el paper general que hi tenen algunes de les fonts (p. 24-38). A continuació, es descriuen els personatges de la narració (p. 38-43); s'ofereixen algunes notes sobre la llengua i l'estil de Metge (p. 38-43), es descriuen breument els manuscrits que han transmès l'obra (p. 46-49), es tempteja l'establiment d'un *stemma* sense entrar en el comentari de lliçons (p. 49-51), i s'inclouen algunes notes sobre els criteris d'edició (p. 52-53) i sobre el lèxic (p. 53-54).

Després de la introducció, s'ofereix el text amb un aparat de variants i alguna esmena respecte a Riquer (p. 55-113), prescindint de la lliçó del manuscrit base per solucionar la hipermetria (vv. 146, 268) o la hipometria del vers (vv. 633, 706, 929, 1122); si bé aquestes operacions no són sistemàtiques (v. 314), a vegades per respecte a la forma lingüísticament més antiga transmesa pels manuscrits (v. 699), d'altres buscant una concordança gramatical (v. 236). Hi ha, però, una esmena feta sota pressupòsits erronis: al v. 247, no es pot esmenar la lliçó "l'auzel" per concordança amb el verb en plural, atès que la paraula ja està en el plural nominatiu de l'occità. Les notes solen dedicar-se a anotar el lèxic i les fonts. Potser hi mancava la traducció d'algunes cites llatines, per coherència amb les que provenen de

la Bíblia, que sí es donen traduïdes, i amb els plantejaments divulgatius d'altres aspectes de l'edició. S'hi compila un glossari ben útil per al lector català modern (p. 117-129) i una bibliografia de les obres citades (131-140).

És llàstima que aquesta edició no hagi pogut divulgar algunes de les noves investigacions donades a conèixer en l'edició anterior, com la identificació del vell captaire, o la relació de les fonts principals de l'obra amb la formació que rebé Metge i amb els entorns en els quals es mogué l'autor. D'una altra banda, i encara que la factura del volum tendeix a primar l'accessibilitat al text per part d'un lector no necessàriament expert, l'edició també realitza algunes aportacions crítiques a l'estudi de l'obra. Tant a l'anotació com a dos apartats de la introducció es proposen possibles relacions intertextuals entre el LFP i diverses obres de Ramon Llull (p. 36-38), Boccaccio (vv. 14-16), Sèneca (vv. 98-99) i Agustí d'Hipona (vv. 744-79, 794-801, 840-845, 865-871, 938-945, 960-965, 996-1001, 1074-1079, 1099-1102). L'estudi de les fonts d'un text és sempre una qüestió delicada i a vegades difícil de resoldre. Una proposta no del tot evident en un determinat moment pot prendre força si es revisita amb altres ulls. Dit això, a qui signa no l'acaba de convèncer l'existència d'aquestes fonts. D'entrada, els termes "possible reminiscència" i "paralelisme", amb els quals s'introdueixen les cites d'aquests textos, no aclareixen la relació entre el suposat model i el passatge que en derivaria. Caldria diferenciar i especificar en cada cas, per exemple, entre manlleus o reescriptures literals i altres relacions menys directes, conceptuals, que podrien apuntar no a una font sinó a un motiu, tradició o línia de pensament, particularment si el contingut és doctrinal (com ara en els vv. 1096-1099). En aquest sentit, cal dir que l'editor ja assenyalava que l'accés de l'obra al pensament agustinianà es dona normalment per mitjà de Boeci (p. 35). A qui ressenya aquesta edició se li fa difícil d'apreciar amb claredat els deutes del LFP amb Sèneca, Llull i Boccaccio, especialment en el cas de Sèneca, perquè no s'ofereix cap cita del text amb el qual es proposa que estan relacionats tot just dos versos del LFP. Sense negar taxativament aquestes propostes, costa d'admetre la presència de fonts en segments de text limitats si no van acompanyades de correspondències literals evidents; i més en una obra en la qual se'n troben en abundància amb d'altres textos que, a diferència del que ocorre amb els de Sèneca, Llull i Boccaccio, formen part de tradicions relacionades entre elles.

Albert LLORET
University of Massachusetts, Amherst

CANO GONZÁLEZ, Ana M^a (ed.) (2010): *Homenaxe al Profesor Xosé Lluís García Arias. Lletres Asturianas. Anexu I*. 2 vol. Uviéu: Academia de la Llingua Asturiana, 1072 p.

Promoguts per l'Academia de la Llingua Asturiana, i amb motiu d'haver complert 65 anys, com diu en la presentació («Emprimando») la professora Ana María Cano, presidenta d'aquesta Academia, i catedràtica, com l'homenatjat, de la Universitat d'Uviéu, són dedicats aquests dos volums d'homenatge i gratitud a qui és considerat el pare de la filologia asturiana, Xosé Lluís García Arias, primer president de la dita Academia, càrrec que ocupà durant vint anys, temps en què, entre altres mèrits, es va dotar la llengua asturiana d'una normativa lingüística «pal llogru d'un estándar llingüísticu, d'una llengua moderna capaz de poder ser empregada en cualesquier situación y contestu de fala» (p. 9), que és una feina que requereix perícia lingüística i dedicació generosa a una llengua i una cultura. Per part nostra podem corroborar aquestes qualitats personals i també uns valors ètics personals d'humanitat i simpatia que no sempre són concomitants en les persones de la seva vàlua científica.

Precisament aquesta vàlua és palesa en la «Bio-bibliografía del Profesor Xosé Lluís García Arias», que segueix a la presentació, sobretot en el camp de la lingüística romànica en general, i particularment pel que fa a la filologia, la gramàtica —en els aspectes històric, descriptiu i normatiu—, la dialectologia, la lexicologia, l'onomàstica —sobretot la toponímia— i la sociolingüística asturiana. Cal dir en aquesta ocasió que *Estudis Romànics* ha publicat recensions de diverses obres del nostre homenatjat: